

DOI: 10.26565/2220-8089-2020-38-03
УДК 334.75:327.83

Телешун Ярослав Сергійович
викладач, к. політ. н.,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, Київ, 01033
teleshun.iaroslav@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-8059-8791>

«ГЛОБАЛЬНА КОРУПЦІЯ» – ФЕНОМЕН ХХІ СТОЛІТТЯ

Корупція – це негативне суспільне явище, яке є невід’ємною складовою життєдіяльності будь-якої людської спільноти. За умови низького рівня добробуту населення й слабкості демократичних принципів та процедур корупція перетворюється для більшої частини населення в інструмент виживання, для меншої, – в інструмент отримання надприбутку. Проте, як свідчить практика, явище корупції має місце й у високорозвинених державах зі сталими демократичними традиціями, адже воно не знає ані національності, ані кордонів, ані інших бар’єрів політичної дійсності.

Як і будь-яке явище, породжене людською діяльністю, корупція не є статичною та еволюціонує паралельно з ускладненням людських відносин. Під натиском глобалізації «традиційна» корупція набуває нових ознак, що дозволяють класифікувати її як «глобальну корупцію». У сучасному світі глобальна корупція, як це не парадоксально, є стабілізуючим механізмом сучасної моделі світового порядку та запобіжником руйнації нежиттєздатних форм людського співіснування.

Стверджується, що держави з нестабільним інституційним середовищем, зокрема й Україна, стали «транзитним хабом» глобальної корупції за посередництва фінансово-політичних груп. Саме корупція є цементуючим фундаментом функціонування сучасних фінансово-політичних груп. Зазначено, що для таких корпоративних груп характерним є поєднання економічних, політичних і адміністративно-управлінських складових для реалізації приватних та галузевих інтересів. Наголошено, що утворення фінансово-політичних груп унаслідок злиття політичних і бізнесових інтересів притаманне не лише нестабільним інституційним середовищам, а й державам з розвинутими економічною й політичною системами.

Запропоновано два характерних сценарії розвитку взаємозв’язку фінансово-промислових груп і органів державної влади в умовах нестабільного інституційного середовища: 1) повне підпорядкування політичної, економічної діяльності фінансово-промислових груп волі держави – «захоплення бізнесу» (наприклад, у Російській Федерації); 2) «захоплення влади» фінансово-промисловими групами та їхня подальша трансформація у фінансово-політичні групи (наприклад в Україні).

Ключові слова: корупція, глобальна корупція, фінансово-політичні групи, фінансово-промислові групи, Україна, Російська Федерація.

Телешун Ярослав Сергеевич
преподаватель, к. полит. н.,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченка,
ул. Владимирская, 60, Киев, 01033,
teleshun.iaroslav@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-8059-8791>

«ГЛОБАЛЬНАЯ КОРРУПЦИЯ» – ФЕНОМЕН XXI СТОЛЕТИЯ

Коррупция – это негативное общественное явление, которое является неотъемлемой частью жизнедеятельности любого человеческого сообщества. При низком уровне благосостояния населения и слабости демократических принципов и процедур коррупция превращается для большей части населения в инструмент выживания, для меньшей – в инструмент получения сверхприбыли. Однако как показывает практика, явление коррупции имеет место и в высокоразвитых государствах с устоявшимися демократическими традициями, ведь оно не знает ни национальности, ни границ, ни других барьеров политической действительности.

Как и любое явление, порожденное человеческой деятельностью, коррупция не является статической и эволюционирует параллельно с усложнением человеческих отношений. Под натиском глобализации «традиционная» коррупция приобретает новые характеристики, позволяющие классифицировать ее как «глобальная коррупция». В современном мире глобальная коррупция, как это ни парадоксально, является стабилизирующим механизмом современной модели мирового порядка и предохранителем от разрушения нежизнеспособных форм человеческого сосуществования.

Утверждается, что государства с нестабильной институциональной средой, в том числе и Украина, стали «транзитным хабом» глобальной коррупции при посредничестве финансово-политических групп. Именно коррупция является цементирующим фундаментом функционирования современных финансово-политических групп. Отмечено, что для таких корпоративных групп характерно сочетание экономических, политических и административно-управленческих составляющих с целью реализации частных и отраслевых интересов. Подчеркнуто, что образование финансово-политических групп вследствие слияния политических и бизнес-интересов присуще не только нестабильным институциональным средам, но и государствам с развитыми экономической и политической системами.

Предложены два характерных сценария развития взаимосвязи финансово-промышленных групп и органов государственной власти в нестабильной институциональной среде: 1) полное подчинение политической, экономической деятельности финансово-промышленных групп воле государства – «захват бизнеса» (например в Российской Федерации); 2) «захват власти» финансово-промышленными группами и их дальнейшая трансформация в финансово-политические группы (например, в Украине).

Ключевые слова: коррупция, глобальная коррупция, финансово-политические группы, финансово-промышленные группы, Украина, Российская Федерация.

Iaroslav Teleshun

Assistant Professor, PhD in Political Science,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60 Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine,
teleshun.iaroslav@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0001-8059-8791>

«GLOBAL CORRUPTION» – IS A PHENOMENON OF THE XXIst CENTURY

Corruption is a negative social phenomenon that is an integral part of any community life. Given the low level of welfare of the population and the weaknesses of democratic principles and procedures, corruption becomes, a survival tool for some part of society, for another, smaller one – a tool for making a profit. However, as practice shows, the phenomenon of corruption also occurs highly developed States with established democratic traditions. After all, corruption knows neither nationality, nor borders, nor other barriers to political reality.

Like any phenomenon caused by human activity, corruption is not static and evolves in parallel with the human relations complication. Under the pressure of globalization «traditional» corruption is transforming and acquiring new features that allow it to be classified as «global corruption».

Paradoxically, but in the modern world global corruption is a stabilizing mechanism of the contemporary model of the world order and a fuse against the destruction of non-viable forms of human coexistence.

The article argues that States with unstable institutional environments, in particular Ukraine, becomes the «transit hub» of global corruption through financial-political groups' mediation. After all, corruption is the cementing foundation of the functioning of modern financial-political groups. It is noted that such corporate groups are characterized by a combination of economic, political and administrative components in order to realize private and sectoral interests. It is emphasized that the financial-political groups' formation due to the merger of political and business interests is inherent not only in unstable institutional environments, but also in the States with developed economic and political systems.

Two algorithms of the development of the interconnection between financial-industrial groups and public authorities in an unstable institutional environment are proposed: 1) complete subordination of political and economic activities of financial-industrial groups to the will of the State – «occupation of business» (for example in the Russian Federation); 2) «seizure of power» by financial-industrial groups and their further transformation into financial-political groups (for example in Ukraine).

Keywords: *corruption, global corruption oligarchs, financial-political groups, financial-industrial groups, Ukraine, Russian Federation.*

*«Гроші – це свобода, викувана із золота»
Еріх Марія Ремарк*

Сьогодні, на початку III тисячоліття, здається, що легенди, а тим паче міфи, є лише спадком міфологічної свідомості стародавніх часів. Проте міф як система уявлень про світ і місце людини в ньому є невід'ємною частиною нашого життя і нині. Стародавні міфологеми, які, здається, давно вже «пішли в небуття», трансформуються і отримують нове звучання та смисли. Адже «все нове – це добре забуте старе». Одним із таких «нових-старих» міфів є легенда про царя Мідаса і його «золотий дар». Проте носієм цього дару вже є не напівлегендарний цар, а його сучасна версія, втілена у так званому «колективному Мідасу» – фінансово-політичних групах та явищі «глобальної корупції».

На перетині XX–XXI століть «глобальна корупція», як це не парадоксально, стала стабілізуючим механізмом сучасної моделі світового порядку та запобіжником руйнації нежиттєздатних форм людського співіснування. Цифрова диктатура, всеосяжна і невтомна пропаганда, «пандемія» ущербного світогляду (як реакція на глобалізацію) піддали сумніву твердження апологетів міфу про «ідеальне майбутнє». Котрі або відійшли в минуле, або стали частиною «глобальної корупції», відстоюючи ідею конкурентоздатності існуючої моделі управління та життєздатного суспільного договору. Проте криза ціннісних орієнтирів людини, соціально-політична фрустрація і запит на

пошук нових форм співіснування стверджує зворотнє. За нашою оцінкою, на сьогодні явище «глобальної корупції» акумулює у собі від шести до дев'яти трильйонів доларів (виходячи з частки фінансових операцій у світі, що носять спекулятивний характер). Зокрема, це і «сірі гроші» країн Заходу, що легалізуються в транзитивних державах за посередництва різноманітних фондів, що пропагують так звані «фейкові» моделі управління. Це актуалізує необхідність пошуку нової ефективної моделі публічного управління, що змогла би врахувати інтереси держави, ключових корпоративних акторів, громадянського суспільства та індивіда.

Прояви сучасної політико-управлінської кризи знаходять своє відображення у масових протестах соціально-економічного та політичного характеру в Лівані, Чилі, Іраку, Еквадорі, Франції («Рух жовтих жилетів»), Каталонії та Гонконзі; результатах президентських виборів у США, Україні, Тунісі, Бразилії та перманентній «електоральній сейсмічності» в Іспанії й Ізраїлі; хвилі «екзетів» на чолі з Сполученим Королівством; це також виявляється у подальшій ідеологічній поляризації: посиленні правопопулістських сил у країнах Європейського Союзу та ренесансі лівих ідей в Сполучених Штатах Америки, численних кліматичних протестах в Лондоні, Парижі, Брюсселі, Монреалі, паралічі владної вертикалі у боротьбі з пандемією COVID-19, що

зрештою ставить на порядок денний перед міжнародним співтовариством, національними урядами й науковою спільнотою необхідність пошуку нових, конкурентних форм людського співіснування, якісних моделей управління та життєздатного суспільного договору.

Свідченням неефективності сучасної моделі суспільного договору між владою, бізнесом і громадянським суспільством може слугувати прогресуюча нерівність розподілу доходів у суспільстві та збільшення впливу великого капіталу на вироблення та реалізацію публічної політики. Зокрема за результатами дослідження Оксфам (Оксфордський комітет допомоги голодуючим) за останнє десятиліття кількість мільярдів подвоїлася й наприкінці 2018 р. їхня чисельність перетнула позначку у дві тисячі (2028 мільярдів) (Public Good or Private Wealth 2019). Протягом 2017-2018 років кожні два дні у світі з'являвся новий мільярд, а їх статки у середньому зростали на 2,5 мільярдів доларів щодня. Натомість фінансове становище 3,8 мільярдів (при загальній чисельності людства у 7,7 мільярдів) найменш забезпечених людей у світі жодним чином не покращилося.

Загрозу нерівномірності розподілу ресурсів і доходів у світі визнають експерти та представники впливових міжнародних інституцій: Міжнародного валютного фонду (МВФ) і Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Зокрема на думку директора-розпорядника Міжнародного валютного фонду К. Георгієвої: «За останнє десятиліття нерівність стала однією з найскладніших і неприємних проблем у світовій економіці. Нерівність можливостей. Нерівність між поколіннями. Нерівність між жінками і чоловіками. І, звичайно ж, нерівність у доходах і багатстві. Всі вони присутні в наших суспільствах і, на жаль, у багатьох країнах вони ростуть. Доброю новиною є те, що у нас є інструменти для вирішення цих проблем, якщо у нас є бажання зробити це. Незважаючи на політичну складність здійснення реформ, віддача від зростання і продуктивності варта зусиль» (Georgieva 2020). Також експерти обох міжнародних структур дійшли висновку, що існує обернена пропорційність між збільшенням нерівності у доходах і рівнем економічного зростання: поглиблення нерівності призводить до уповільнення економічного зростання. За підрахунками аналітиків Організації економічного співробітництва та розвитку, ВВП країн-членів ОЕСР міг би

бути більшим на 8,5%, якби не зростання прірви між бідними та багатими протягом останніх 25 років (Карапата 2018). Згідно з даними Німецького інституту економічних досліджень у Берліні (DIW) для Німеччини це означає втрату потенційних 40 мільярдів євро на рік (Vach 2018).

На думку окремих експертів, існує дві головні причини такого становища: по-перше, існування так званих «податкових раїв» – офшорних зон, що дають змогу власникам великого капіталу уникати сплати податків, а по-друге, неефективність або небажання національних урядів і світового співтовариства у регуляції цього питання. Відповідно до даних Оксфам, у період з 2000 по 2014 роки кількість інвестицій в офшорах збільшилася в чотири рази, а дев'ять з десяти найбільших світових корпорацій представлені хоча б в одному з офшорів (An economy for the 1%. 2016). За різними оцінками, в офшорах приховано від 21 до 32 трильйонів доларів, а 98% всіх фінансових операцій у світі носять нині спекулятивний характер (Weizsäcker, Wijkman 2018). І це за умови, що сьогодні представники великого капіталу платять найнижчі податки за останнє десятиліття. Збільшення оподаткування для одного відсотка найбагатших людей світу на 0,5% ставки дасть змогу безоплатно забезпечити 262 мільйона дітей освітою або ж 3,3 мільйона людей якісними медичними послугами (Public Good or Private Wealth 2019).

У свою чергу, на небажання або ж нездатність національних урядів і міжнародних інституцій вирішити зазначене питання неодноразово вказували представники експертного середовища. Зокрема члени Римського клубу Е.У. фон Вайцеккер і А. Війкман, у своїй доповіді «Come On! Капіталізм, короткозорість, населення і руйнування планети» 2017 р. зазначили, що «представники корпорацій, що уникають сплату податків, постійно говорять, що не порушують ніяких законів. Часто так і є – тоді необхідно змінити закони» (Weizsäcker, Wijkman 2018: 220). Проте як свідчить практика, навіть після резонансних скандалів «тихі гавані бізнесу» залишаються недоторканими. Адже світ увірвався в епоху «еґоцентризму», що «характеризується авторитаризацією поведінки політичних лідерів і держав, радикалізацією суспільних настроїв, неізоляціонізмом, політичною децентралізацією тощо» (Телешун С. 2017). Наслідком такої «еґоцентричної» політики є асиметричний розподіл ресурсів у суспільс-

тві: надлишок капіталу в фіктивних, проте надприбуткових сферах, і його дефіцит в стратегічних напрямках довгострокового розвитку держав. Згідно World Inequality Report, починаючи з 80-х років XX століття, «країни стали багатшими, але уряди, навпаки, збідніли», унаслідок приватизації значної частки державної власності (Alvaredo, Chancel, Piketty, Saez, Zucman 2018: 10-11).

Варто зауважити, що окрім двох вищезазначених проблем, на нашу думку, сьогодні існує третя ключова причина тотальної економічної нерівності – системне взаємопроникнення бізнесу й політики та виникнення явища так званої «глобальної корупції». Утворення фінансово-політичних груп унаслідок злиття політичних і бізнесових інтересів притаманне не лише нестабільним інституційним середовищам, а й державам зі сталими демократичними традиціями та розвинутими економічною й політичною системами. Проте вже з менш деструктивними для суспільства наслідками, що зумовлюється наявним «історичним імунітетом», та перманентною «профілактичною вакцинацією» у системі відносин «держава – корпорації – громадянське суспільство».

У Сполучених Штатах Америки та країнах Західної Європи процеси агресивної бізнесової політичної експансії мали місце на перетині XIX–XX століть. Зокрема американський дослідник Б. ДеЛонг проводить певні паралелі між сучасними олігархами на пострадянському просторі та тогочасними американськими «баронами-розбійниками». На його думку, тодішні «барони» як і їхні сучасні «колеги» заробили свої статки на вугіллі, сталі та залізниці під час великого товарного буму перед Першою світовою війною (DeLong 2002: 179). І так само характеризувалися нестримним бажанням впливати на державні адміністративно-управлінські рішення, гарантуючи цим життєздатність і успішність власного бізнесу. Проте період домінування представників великого капіталу у сфері державної влади в США був досить короткий і тривав з 1865 по 1896 р. Надалі, особливо під час президентства Ф. Рузвельта, представники великого бізнесу були витіснені на другий план новими політичними елітами. Після Другої світової війни свій вплив на процес прийняття державно-адміністративних рішень посилили військова та корпоративна еліти (Mills 1956: 272).

Варто зазначити, що незважаючи на певну подібність між тогочасними

«американськими баронами» і сучасними олігархами, на нашу думку, існують і суттєві відмінності, зумовлені умовами їхнього походження та функціонування: 1) процесами глобалізації та утворенням глобального ринку; 2) підвищеним рівнем конкуренції в умовах «повного світу» (Daly 2005). Утім «барони-розбійники», не зважаючи на свою «хижацьку» бізнес-поведінку та спроби (подекуди результативні) впливати на державну політику, всі свої набуті статки (які здебільшого були втрачені наступними поколіннями: їхні маєтки в Ньюпорті, штат Род-Айленд 1960–70 рр. продавалися за 2% від початкової ціни) інвестували в розвиток власної країни, що дало поштовх розвитку економіки держави загалом. Натомість, для сучасного олігархату в умовах глобалізованого світу характерна інша ситуація – вивід грошей із країни через різні офшори та їх подальша інвестиція в економіку «дружніх» для себе держав, пов'язаних з ними глобальною корпоративною корупцією. Своєю чергою, за умови «повного світу» основним джерелом отримання надприбутку ключовими бізнес-корпоративними утвореннями є не стільки інноваційна діяльність, що продукує нові якісні моделі управління та революційні технології, скільки жорстка боротьба з конкурентами за перерозподіл існуючих сфер впливу й грошових потоків за допомогою як формалізованих, так і неформалізованих інструментів впливу. Як свідчить практика, корпоративні претензії бізнес-конкурентів часто задовольняються за рахунок третьої сторони – громадян держав, що в підсумку призводить до посилення існуючої прірви між багатими і бідними. І не лише економічної, а й соціальної. Адже, як відомо – «рівень свободи визначається рівнем життя».

Проблемі становлення та функціонування фінансово-політичних груп як в стабільному, так і нестабільному інституційному середовищі (зокрема в Україні та Російській Федерації) приділена значна увага у низці наукових робіт Я. С. Телешуна (Телешун Я. 2016; Телешун Я. 2017a; Телешун Я. 2017b; Teleshun 2016). В них, зокрема, зазначається, що за певних умов фінансово-промислові групи втрачають виключно економічні риси та набувають нових ознак, що дають підстави класифікувати їх як фінансово-політичні (Телешун Я. 2016, 2017, Teleshun 2016). Для таких корпоративних груп характерним є поєднання економічних, політичних і адміністративно-управлінських складових

для реалізації приватних та галузевих інтересів. Проте не менш цікавим питанням є взаємозв'язок між функціонуванням політико-економічних груп в умовах системної нестабільності та явищем «глобальної корупції». Саме корупція як явище, що характеризується системним «використанням публічних інструментів для приватних інтересів» (Минаков 2020), є цементуючим фундаментом функціонування сучасних фінансово-політичних груп.

Перш ніж перейти власне до проявів явища глобальної корупції, варто зазначити, що у держав із нестабільним інституційним середовищем, на нашу думку, є два характерних сценарії розвитку взаємозв'язку фінансово-промислових груп і органів державної влади: 1) повне підпорядкування політичної, економічної діяльності фінансово-промислових груп волі держави – «захоплення бізнесу» (наприклад, у Російській Федерації); 2) «захоплення влади» фінансово-промисловими групами та їхня подальша трансформація у фінансово-політичні групи (наприклад, в Україні).

За першим сценарієм виконавча влада стає центром прийняття управлінських рішень та контролює національну партійну систему через добре організовану президентську партію. За допомогою широкого набору інструментів владний центр диктує свою волю представникам фінансово-промислових груп, різних асоціацій, профспілок, федерацій. Унеможлиблює існування корпорацій та інших потужних утворень поза цією системою. По суті, держава «окуповує» простір між собою, суспільством та фінансово-промисловими групами. Натомість, за другим алгоритмом у трикутник «держава – фінансово-промислові групи – суспільство» проникають патрон-клієнтські відносини, що призводять до поступового злиття великого бізнесу та політичного класу з домінуванням фінансово-промислових груп та їх подальшою трансформацією у фінансово-політичні. Безперервна боротьба основних фінансово-політичних груп за державну владу стає головним інструментом відтворення даної системи (Телешун 2018: 118-119).

Укорінення неформальних структур у системі державних інститутів: уряді, парламенті і судовій владі, призводить до значного поширення корупції в державі, в результаті якої державні інституції перетворюються на інструмент отримання надприбутку невеликою групою людей. За

такої системи якісним показником ефективності публічної політики стає не соціальний результат для громадянина, а вміння політика або чиновника максимально «капіталізувати» свою посаду й посадові функції у системі взаємовідносин «держава – фінансово-політичні групи – суспільство – громадянин».

За обох сценаріїв участь політико-економічних утворень у реалізації зовнішньої політики держави є важливим аспектом їх діяльності в системі взаємовідносин «держава – фінансово-політичні групи». Проте ці відносини мають діаметрально протилежний характер. За умови домінування бізнесових угруповань («захоплення влади») держава перетворюється на інструмент реалізації зовнішньоекономічних інтересів фінансово-політичних груп. У свою чергу перші особи держави переймають на себе функцію лобістів вітчизняних політико-економічних груп на національних ринках інших країн. Зокрема, прикладом може слугувати підтримка Президента України В. Ющенка корпорації «Індустріальний Союз Донбасу» в купівлі в Польщі «Гута Сталі Честохова» (нині «ISD-Huta Częstochowa») чи «Нітроферт» (власність «Group DF») в Естонії («Nitrofert»). Безперечно, підтримка першими особами держави великого національного бізнесу на ринках інших країн не є злочинною діяльністю, навпаки, – закономірним кроком будь-якої демократичної та промислово-потужної держави. Проте, на відміну від практики, поширеної в державах зі сталими демократичними традиціями, зиск від просування вітчизняного великого бізнесу на зовнішні ринки отримує не держава в цілому, а конкретні індивіди, інтегровані у владно-економічні відносини.

Варто зазначити, що за умови системної нестабільності та «вибіркового правосуддя» не тільки вітчизняний бізнес схильний до використання особистих зв'язків з владою. Зокрема, є окремі питання щодо діяльності газодобувної компанії «Geo Alliance Group», власниками якої є українській мільярдер В. Пінчук (власник міжнародної інвестиційно-консалтингової групи «EastOne Group») та швейцарсько-нідерландська компанія «Vitol Group». Наразі до структури групи «Geo Alliance» входить 11 компаній та 16 родовищ вуглеводнів, розташованих на території України (Geo Alliance Group – Companies 2020). Проте в даному випадку цікавим є не стільки факт поточного

функціонування компанії, скільки історія її становлення. Зокрема, 10 родовищ були надані структурам В. Пінчука поза конкурсом у вересні-листопаді 2004 р. (за кілька місяців до закінчення президентської каденції Л. Кучми – тестя В. Пінчука) та 7 у липні 2007 р. В 2012 р. 25% акцій «Geo Alliance» придбала компанія «Vitol Group», в 2017 її частка зросла до 50%. На думку аналітиків, зміна структури власності «Geo Alliance» була зумовлена такими чинниками: 1) тривалими дружніми стосунками В. Пінчука з Й. Тейлором – головою та колишнім генеральним директором «Vitol Group»; 2) необхідністю у нарощуванні інвестиційних вливань в розвиток родовищ; 3) бажанням створити додатковий захисний шар навколо власника «East One Group» і його бізнесів (Рясний 2020), що зумовлено втратою потужного адміністративного ресурсу (Л. Кучми) та спробами повернути родовища в державну власність в 2007–2008 роках (Ухвала Вищого адміністративного суду України від 28 травня 2008) та 2017 році (Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 11 травня 2017 р.).

Цікавим є те, що Науково-виробничо-інвестиційна група «Інтерпайп» (входить до ТОП-10 найбільших у світі виробників безшовних труб і посідає 3 місце за обсягом виробництва суцільнокатаних залізничних коліс у світі), яка входить до структури «East One Group», не потрапила під російські санкції, на відміну від інших компаній В. Пінчука і власне його самого. Адже продукція «Інтерпайпу» активно використовується росіянами для нарощування нафтогазовидобування та залізничних перевезень (Торгівля на крові за планом Пінчука 2019). Навіть більше, за свідченнями А. Деркача (народний депутат України з 1998 і по сьогодні), В. Пінчук співпрацював свого часу з органами КДБ СРСР (Нардеп Деркач заявив 2019). При цьому компанії «Victor Pinchuk Foundation» і «East One» є потужними донорами фонду сім'ї Клінтон – «Clinton Foundation» (8,1 млн дол. США за 2014 р.) (Grimaldi, Ballhaus 2015).

У 2016 році структури «East One Group» цікавилися придбанням активів газодобувної компанії «КУБ-ГАЗ», але поступилися компанії «Burisma Group» М. Злочевського (Міністр екології та природних ресурсів України з 2 липня 2010 по 9 грудня 2010 р.). Цю газовидобувну компанію пов'язують із скандалом навколо імені Х. Байдена, сина 47-го Віце-президента США Дж. Байдена. Крім Х. Байдена до ради директорів

«Burisma Holdings» входила ще одна знакова особистість – О. Квасневський (Президент Польщі 1995–2005 pp.) (Vogel, Mendel 2019).

Іншою сходинкою до налагодження «дружніх» відносин між істеблішментом країн Заходу та представниками фінансово-політичних груп є придбання останніми високовартісної нерухомості в цих державах. З одного боку, це суттєві інвестиції в економіку країн Європи та Північної Америки, з іншого – перевірений спосіб легалізації «брудних» коштів фінансово-політичних груп. Так, Р. Ахметов найбагатша людина України і власник «SCM Holdings Limited» наприкінці 2019 року придбав у італійської компанії «Campari Group» одну з найдорожчих віл у світі – Villa Les Cedres (Франція) за 200 млн євро. Група «SCM» розглядає цей актив як довгострокову інвестицію поряд із іншою нерухомістю в країнах Європи та Північної Америки (SCM Holdings Limited 2020). Представники фінансово-політичної групи «Приват» І. Коломойський та Г. Боголюбов теж володіють значними активами, зокрема і в США: 55 Public Square Building (Клівленд, Огайо) вартістю \$34 млн; One Cleveland Center (Клівленд, Огайо) – \$86,3 млн; AECOM Building (Клівленд, Огайо) – \$46,5 млн; частково Crowne Plaza Hotel (Клівленд, Огайо); вежі Stemmons Towers (Даллас, Техас); Compu Com System Headquarters (Даллас, Техас); PNC Plaza (Луїсвілл, Кентукі) – \$77 млн; Huntington Building (Клівленд, Огайо) – \$18,5 млн; завод із виробництва феросиліцію CC Metals and Alloys LLC (Калверт, Кентукі) – \$188,1 млн; металургійний завод Corey Steel (Цицера, Іллінойс) – \$43,5 млн тощо (Мартиненко 2019). Гроші на придбання цих активів виводилися з банку «Приватбанк» (за посередництва 19 анонімних компаній в США і кіпрського відділення «Приватбанку») протягом десяти років (з 2006 по 2016 рік) і загальна сума «відмитих грошей» складала \$470 млрд. Варто згадати і про Д. Фірташа та його тісні стосунки з британським істеблішментом, зокрема Консервативною партією Сполученого Королівства (на користь якої Д. Фірташ робив пожертви) і Б. Джонсоном особисто та судовий позов щодо продажу-купівлі історичного будинку станції «Brompton Road» (Ковач 2020).

Натомість, за умови домінування держави («захоплення бізнесу») фінансово-політичні групи стають додатковим інструментом впливу на геополітичній мапі світу, де окрім

традиційних методів боротьби держав за сфери впливу, використовується й новітній інструментарій «гібридної війни» та «гібридної дружби». Фінансово-політичні групи за таких обставин стають сучасним еквівалентом «троянського коня». Зокрема, йдеться про корупційний скандал, пов'язаний з «ікряною дипломатією» в Парламентській асамблеї Ради Європи, і визнанні окремих депутатів ПАРЄ причетними до корупційних дій на користь Азербайджану та інших держав (Report of the Independent Investigation Body 2018). Іншим прикладом опосередкованого впливу фінансово-політичних груп однієї держави на політичний процес іншої можуть слугувати результати розслідування Міжнародного консорціуму журналістів-розслідувачів (International Consortium of Investigative Journalists). Згідно з оприлюдненою інформацією, російський мільярдер Ю. Мільнер (співвласник і колишній голова ради директорів російської інтернет-компанії «Mail.Ru Group») придбав близько 10% акцій Facebook і 5% акцій Twitter, що дозволило увійти в список найвпливовіших людей IT-індустрії у світі. Кошти Ю. Мільнеру на цю фінансову операцію були надані державним банком «ВТБ» (під мінімальний відсоток і нерівнозначну заставу) та компанією «Газпром інвестхолдингом» через бермудську юридичну фірму «Appleby». Такий відсоток власності світових IT-гігантів безпосередньо дозволяє Ю. Мільнеру та представникам фінансово-політичної групи, до якої він входить: 1) впливати на політику цих IT-корпорацій (загалом і під час виборів зокрема); 2) контактувати з політичною та економічною елітами Сполучених Штатів Америки. Безпосередній доступ до «тіла» американського істеблішменту дозволив Ю. Мільнеру стати інвестором компанії «Cadre» Дж. Кушнера, зятя президента США Д. Трампа та його старшого радника з січня 2017 р. (Offshore Trove Exposes Trump-Russia Links 2017). За таких умов питання впливу та втручання однієї держави у адміністративно-управлінські процеси іншої за посередництва істеблішменту цих країн є відкритим.

Варто зауважити, що за умови дії другого сценарію («захоплення бізнесу») держава може здійснювати свій вплив не лише за посередництва представників тієї чи іншої фінансово-політичної групи, а й за допомогою їхніх «колег» по капіталу з «заниженою соціальною відповідальністю» – криміналітету. Згідно з доповіддю британсь-

кого експерта з питань міжнародної безпеки М. Галеотті, для Європейської ради з міжнародних відносин, злочинні угруповання, створені вихідцями з Російської Федерації на початку 1990-х років, є додатковим інструментом тиску Росії як на своїх «опонентів», так і «союзників» на міжнародній арені (Galeotti 2017). «Російська організована злочинність» (Russian-based organized crime, RBOC) використовується спецслужбами та силовими структурами в країнах Європи та Північної Америки для налагодження комунікації з «потрібними» людьми (шляхом купівлі/шантажу/ залякування), легалізації «сірих» коштів, посилення та поширення кібер-шпигунської мережі, просування власних агентів впливу у владно-управлінську вертикаль, ліквідації «незручних» людей тощо.

Втручання у внутрішні справи суверенних держав за посередництва фінансово-політичних груп та/або представників кримінальних кіл (як і будь-яких агентів впливу), які інтегровані в систему «транзитної корупції», є схожими за своєю суттю процесами. Адже великий капітал у сучасній Росії (як і в інших державах пострадянського простору) був сформований чотирма основними групами: 1) членами номенклатури – представниками комуністичної партії СРСР, комсомолу (зокрема і керівниками ЦНТТМ) чи непромислових державних структур; 2) «червоними директорами» – керівниками радянських підприємств; 3) ділками тіньової економіки (займалися неофіційною купівлею-продажем товарів, не обов'язково у великих масштабах); 4) «новими руськими», які створили капітал, не спираючись на ресурси попередніх груп, переважно сумнівним або незаконним (кримінальним) шляхом (Фортескью 2008: 53). Тобто одним із базових джерел нагромадження первісного капіталу на пострадянському просторі була тіньова/напівтіньова та протизаконна діяльність. Проте це не є виключно «ноу-хау» пострадянського простору. Як вже зазначалось вище, переважна більшість держав пройшла цей історичний процес на перетині XVIII-XIX століть, проте абсолютно за інших умов та обставин.

Звичайно, серед представників експертного середовища висловлюється думка, що це проблема окремих держав і регіонів світу на певному етапі їхнього історичного розвитку. Проте, на нашу думку, таке явище має більш глобальний характер. «Бізнес-хижацька» поведінка з «нелегальним

присмаком» з метою проникнення у систему державного управління та запозичення її представниками політичного класу (у тому числі правлячого) поступово робить таку поведінку звичайною в очах громадян. За таких умов корупційна й нелегальна діяльність стає суспільно визнаною як ефективна. Як зазначив відомий український учений, радник кількох Президентів України С. Телешун: «Сьогодні слово красти – стає компліментом ефективності управління», як для представників правлячих кіл, так і для суспільства загалом (Телешун С. 2019). А нульова толерантність до корупції, серед представників політичного класу, існує за умови відсутності їхньої «долі» в тій чи іншій корупційній схемі. Проте такий тип поведінки не обмежується суто територіальними межами країн, адже для будь-якої підприємницької діяльності притаманне прагнення до укрупнення й захоплення нових ринків збуту, особливо якщо є міцні тили у вигляді «контрольованої» або як мінімум «дружньої» влади у «державі-метрополії» власного бізнесу. Завоювання нових ринків збуту товарів та послуг здійснюється з використанням вже перевіреного на практиці інструментарію, який у тактичній перспективі часто є більш ефективним (за менш ніж 30 років з'явилося 111 офіційних мільярдерів на теренах колишнього СРСР (Billionaires – The Richest People in the World 2019)), аніж його демократичні та легальні аналоги в державах з розвинутими економічною і політичною системами.

Однак варто розуміти, що така поведінка сучасних «баронів» та «магнатів» абсолютно до вподоби значній частині економічного істеблішменту високорозвинутих країн. Адже в умовах «повного світу» тісна кооперація з представниками корумпованих фінансово-політичних груп – це: 1) один із швидких і умовно легальних способів отримання надприбутку; 2) можливість змінити існуючий статус-кво на світовому ринку на власну користь. Не є винятком і представники політичного класу, які за допомогою зв'язків з фінансово-політичними групами (зокрема іноземних держав) отримують або фінансовий зиск, або дивіденди політичного характеру як для себе особисто, так і для власного політичного проекту. І питання моральності та відповідності їхніх дій демократичним принципам і процедурам стають другорядними. Як результат – непоодинокі скандали, пов'язанні з фінансуванням та підтримкою

окремих політиків та політичних партій російськими фінансово-політичними групами в інших державах: скандал навколо М. Ле Пен і «Національного об'єднання» (до 1 червня 2018 року «Національний фронт») у Франції щодо кредитування «Національного фронту» в 2014 р. на суму 11 мільйонів євро російськими банками, пов'язаними з Кремлем; скандал пов'язаний з лідером «Австрійської партії свободи» Г.-К. Штрахе і його переговорами щодо російської фінансової та медійної підтримки на виборах; підтримка російськими фінансово-політичними групами праворадикальних популістських партій у Німеччині та Польщі; спроби вплинути на результати президентських виборів у США в 2016 році тощо. У цьому контексті варто пригадати крилатий вислів першого міністра фінансів США О. Гамільтона: «... в Америці немає доброчесності... крамарство, що освятило народження цих штатів, тримає їх мешканців на ланцюгу і єдине їхнє бажання – щоб він був золотим». З єдиним уточненням: переважна частина світу готова опинитися на цьому «золотому ланцюгові». Адже, «Бог помер» і на зміну йому прийшов новий бог – Мідас, який є і цінністю, і мірилом успіху і титульним міфом сучасного світу.

З поширенням «вірусу золотої лихоманки» все більша кількість людей опиняється перед складним вибором: або прийняти нові установки та правила поведінки, залишаючись при цьому в конкурентному середовищі, або ж опинитися поза бортом сучасного світового соціально-економічного та політичного мейнстріму. Згідно з оприлюдненим на Всесвітньому економічному форумі «Індексом соціальної мобільності» (Global Social Mobility Index 2020) жодна з країн «Великої сімки» не ввійшла в першу десятку держав з найвищою «позитивною пропускну здатністю» з одного в інший соціально-економічний прошарок (Global Social Mobility Index 2020). В першу п'ятірку ввійшли країни Скандинавії: Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція та Ісландія. З держав G7 найбільш соціально-мобільною є Німеччина (11 позиція), дещо відстає від неї Франція (12). До ТОП-20, окрім зазначених представників «Великої сімки», увійшли ще Канада (14) та Японія (15). Інші країни: Сполучене Королівство (21), США (27) та Італія (34) не потрапили взагалі в першу двадцятку. І це держави G7, які багато в чому є світовим орієнтиром і законодавцем існуючих правил та форм людського

співіснування. Проте варто розуміти, що й ті країни, які очолили рейтинг держав з найвищою соціальною мобільністю, не існують поза світовим ринком і усталеною системою міжнародних відносин. Вони так само є заручником «глобальної» корупції та волі регіональних фінансово-політичних груп. Достатньо пригадати конфлікт навколо газопроводу «Північний потік-2». Тривалий спротив Данії давати дозвіл на прокладання магістрального газопроводу під тиском Росії та Німеччини і за тихого потурання Франції та інших країн-членів ЄС у власній виключній морській економічній зоні зазнав фіаско. Демократичні принципи та процедури здали свої позиції перед економічними інтересами й політичною доцільністю.

Варто визнати, що така ситуація викликає занепокоєння не тільки у наукових і певних владних колах, а й у деяких представників великого капіталу, переважно в так званих «старих грошей» країн Заходу. Адже надмірна увага суспільства до цього питання, навіть у «старих» демократіях, може призвести до кардинального перегляду місця та ролі великих власників у новій моделі соціального договору. А це пряма загроза для представників великого капіталу й існуючого порядку речей. Зокрема, випереджаючи осінні акції протесту в Нью-Йорку та інших містах Сполучених Штатів Америки «Захопи Волл-стріт» (Occupy Wall Street), влітку 2011 р. зародився рух мільйонерів «За високі податки». Одним із ініціаторів цього руху виступив американський мільярдер У. Баффет, який закликав Конгрес США підвищити податки для найбагатших осіб і компаній, щоб підтримати скорочення бюджетного дефіциту власної країни. Найпотужнішу підтримку ініціатива У. Баффета отримала в державах Європейського Союзу: одна з найбагатших французенок Л. Бетанкур (власниця компанії «L’Oreal») спільно з власниками найбільших компаній Франції («Accor», «Air France-KLM», «Arevz», «Citroen», «Danon», «Fimalac», «Orange», «Peugeot», «Societe Generale», «Total» тощо) висловила прохання до уряду країни ввести додатковий збір для багатих для оздоровлення економіки; аналогічний крок зробив італійський мультимільйонер Л. Монтедзмоло (очолює автомобільний холдинг «Ferrari SpA»), запропонувавши додатково обкласти податком співвітчизників із річним доходом 5–10 і більше мільйонів євро. До цієї ініціативи приєдналися і заможні німці,

що заснували організацію «Багаті за податок на капітал», і звернулися до канцлера Федеративної Республіки Німеччини А. Меркель із закликом зменшити розрив між бідними та багатими тощо (Денков 2011). І тим самим «підкоригувати» існуючий суспільний договір між владою, бізнесом і громадянським суспільством.

Вміння царя Мідаса перетворювати все на золото одночасно було його даром і прокляттям. Прокляттям, що приречло його на голод і самотність. У свою чергу, вірус «золотої лихоманки», «гнучкість» демократичних принципів і «колективний Мідас» – це дар-прокляття ХХІ століття, за якого, держава стає не сервісним інститутом, що обслуговує громадян, а клубом за інтересами акціонерів корпоративної корупції. Звільнення ж від «золотого дару» можна віднайти не в річці Пактол, а в реалізації нової ефективної моделі публічного управління, що врахувала б інтереси держави, ключових корпоративних акторів, громадянського суспільства та індивіда. Лише створення ефективно діючого правового поля, транспарентного доступу громадянського суспільства до інститутів влади та механізмів контролю за розподілом ресурсів не тільки на рівні окремих держав, а й на рівні світового співтовариства, забезпечить сталий соціально-економічний, політичний і демократичний розвиток людства.

ЛІТЕРАТУРА

- Public Good or Private Wealth. Oxfam Inequality Report.* 2019. URL: <https://oxfam.app.box.com/s/f9meuz1jrd9e1xrkrq59e37tppoppq0/file/385579400762>
- Georgieva, K. 2020. “Reduce Inequality to Create Opportunity”, *IMF Blog*. URL: <https://blogs.imf.org/2020/01/07/reduce-inequality-to-create-opportunity/>
- Карапата, М. 2018. “Чи небезпечна прірва між багатими й бідними для світової економіки”, *Deutsche Welle*. URL: <https://p.dw.com/p/2w7kr>
- Bach, S. 2018. “Die Erbschaftsteuer ist die beste “Reichensteuer””, *DIW Berlin*. URL: https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.608705.de/18-49-4.pdf
- An economy for the 1%. 2016. *Oxfam Briefing Paper*. URL: https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/file_attachments/bp_210-economy-one-percent-tax-havens-180116-en_0.pdf
- Weizsäcker von E.U., Wijkman A. 2018. *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet*. New York: Springer.
- Телешун, С.О. 2017. “Соціальний результат реформ може стати лакмусовим папірцем

- перспективності “українського проекту” та зрілості нації”, *УКРІНФОРМ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2194400-sergij-telesun-doktor-politichnih-nauk.html>
- Alvaredo F., Chancel L., Piketty Th., Saez E., Zucman G. 2018. *World Inequality Report. World Inequality Lab*. URL: <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-english.pdf>
- ДеЛонг, Дж. Брэдфорд. 2002. “Барони-разбойники”, *Очерки о мировой экономике: Выдающиеся экономисты мира в Московском Центре Карнеги* / Под ред. А. Ослунда и Т. Малевой. М.: Гендальф: 179–208.
- Mills, C.W. 1956. *The Power Elite*. New York: Oxford University Press.
- Daly, E. H. 2005. “Economics in a Full World”, *Scientific American*, 295(3): 100–107.
- Телешун, Я.С. 2016. “Особливості функціонування фінансово-політичних груп у системі публічної політики: реалії України”, *Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”*. Серія: Політологія. Соціологія. Право 1/2 (29/30): 137–142.
- Телешун, Я.С. 2017а. “Засоби масової інформації як інструмент боротьби фінансово-політичних груп: реалії України”, *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін 22: 57–64.
- Телешун, Я.С. 2017б. “Клієнтелізм як складова функціонування фінансово-політичних груп”, *Політичне життя* 3: 79–83.
- Teleshun, Ya. 2016. “Some aspects of financial-political groups’ activity during political crisis 2014–16”, *Evropský politický a právní diskurz (European political and law discourse)*, *Družstvo “JižníPalmira”*, Brno: JižníPalmíra 3 (5): 69–74.
- Минаков, М. 2020. “Олигархические кланы не понимают, как жить при Зеленском”, *VESTI.ua*. URL: <https://vesti.ua/politika/oligarhicheskie-klany-ne-ponimayut-kak-zhit-pri-zelenskom-filosof-minakov>
- Телешун, Я.С. 2018. *Фінансово-політичні групи в нестабільному інституційному середовищі*. Дис... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ.
- Geo Alliance Group – Companies. 2020. URL: <https://geo-alliance.com.ua/en/>
- Рясний, Д. 2020. “Пінчук продає газовий бізнес: що сталося і чому це недобре для галузі”, *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/02/3/656532/>
- Ухвала Вищого адміністративного суду України від 28 травня 2008 р., судова справа № К-31103/06. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2970177>
- Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 11 травня 2017 р., судова справа № 66655555. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/66655555/>
- Торгівля на крові за планом Пінчука: навіщо Кучму повернули у Мінські переговори. 2019. *OBOZREVATEL*. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/society/plan-pinchuka-navischo-kuchmu-povernuli-v-minski-peregovori.htm>
- Нардеп Деркач заявив, що Пінчук був агентом КДБ, представники бізнесмена заперечують це. 2019. *ГОРДОН*. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-nardep-derkach-zajaviv-shcho-pinchuk-buv-agentom-kdb-predstavniki-biznesmena-zaperechujut-tse-1479599.html>
- Grimaldi, J.V., Ballhaus R. 2015. “Clinton Charity Tapped Foreign Friends”, *The Wall Street Journal*. URL: www.wsj.com/articles/clinton-charity-tapped-foreign-friends-1426818602
- Vogel P. Kenneth, Mendel Iu. 2019. “Biden Faces Conflict of Interest Questions That Are Being Promoted by Trump and Allies”, *The New York Times*. URL: www.nytimes.com/2019/05/01/us/politics/biden-son-ukraine.html
- SCM Holdings Limited announces acquisition of real estate asset. 2020. *SCM Holdings Limited*. URL: www.scmholdings.com.cy/scm-holdings-limited-announces-acquisition-of-real-estate-asset/?fbclid=IwAR1FGt9sCr4HcDOImc_tyoPWWcIigvhnQJOjt8XqL1pImbnFLPTrQxBs_Q
- Мартиненко, Д. 2019. “Майно Коломойського та Боголюбова у США. “Приватбанк” розкрив американські активи олігархів”, *Радіо Свобода*. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/29984753.html?fbclid=IwAR0BX4Kta3waZjJnRPp4r4IJz_-NA-pYEcJsxgNaF4yUUhElze2oqbZ98yA
- Ковач, О. 2020. “Судовий позов у Лондоні проливає світло на зв’язки Фірташа з британським керівництвом”, *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30469908.html>
- Report of the Independent Investigation Body on the allegations of corruption within the Parliamentary Assembly*. 2018. Council of Europe. URL: <http://assembly.coe.int/Communication/IBAC/IBAC-GIAC-Report-EN.pdf>
- Offshore Trove Exposes Trump-Russia Links And Piggy Banks Of The Wealthiest 1 Percent. 2017. *International Consortium of Investigative Journalists*. URL: www.icij.org/investigations/paradise-papers/paradise-papers-exposes-donald-trump-russia-links-and-piggy-banks-of-the-wealthiest-1-percent/
- Galeotti, M. 2017. “Crimintern: How the Kremlin uses Russia’s criminal networks in Europe”, *European Council on Foreign Relations*. URL: www.ecfr.eu/page/-/ECFR208_-_crimintern-how_russian_organised_crime_operates_in_europe02.pdf

Фортескью, С. 2008. *Русские нефтяные бароны и магнаты металла. Олигархи и государство в переходный период*. М.: Столица-принт.

Телешун, С.О. 2019. *Пульс. 112.ua*. URL: <https://video-ua.112.ua/puls-pisliamova-efir-vid-15012019-287486.html>

Billionaires – The Richest People in the World. 2019. *Forbes*. URL: www.forbes.com/billionaires/#2f9940fd251c

Global Social Mobility Index 2020: why economies benefit from fixing inequality. World Economic Forum. 2020. URL: www.weforum.org/reports/global-social-mobility-index-2020-why-economies-benefit-from-fixing-inequality

Денков, Д. 2011. “Ахметов і Ко не підтримали західних мільйонерів”, *Економічна правда*. URL: <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/09/7/297317/>

REFERENCES

Public Good or Private Wealth. Oxfam Inequality Report. 2019. URL: <https://oxfam.app.box.com/s/f9meuzl1rd9e1xrkrq59e37tppqpq0/file/385579400762>

Georgieva, K. 2020. “Reduce Inequality to Create Opportunity”, *IMF Blog*. URL: <https://blogs.imf.org/2020/01/07/reduce-inequality-to-create-opportunity/>

Karapata, M. 2018 “Is it a dangerous gulf between rich and poor in the global economy”, *Deutsche Welle*. URL: <https://p.dw.com/p/2w7kr> (in Ukrainian).

Bach, S. 2018. “Die Erbschaftsteuer ist die beste “Reichensteuer””, *DIW Berlin*. URL: https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.608705.de/18-49-4.pdf.

An economy for the 1%. 2016. *Oxfam Briefing Paper*. URL: https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/file_attachments/bp210-economy-one-percent-tax-havens-180116-en_0.pdf

Weizsäcker von E.U., Wijkman A. 2018. *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet*. New York: Springer.

Teleshun, S.O. 2017. “The social outcome of reforms can be a litmus test for the prospect of a “Ukrainian project” and the maturity of a nation”, *Ukrinform*. URL: www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2194400-sergij-telesun-doktor-politichnih-nauk.html (in Ukrainian).

Alvaredo F., Chancel L., Piketty Th., Saez E., Zucman G. 2018. *World Inequality Report. World Inequality Lab*. URL: <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-english.pdf>

DeLong, B. 2002. “Robber Barons”, *Essays on the World Economy: Outstanding World Economists at the Carnegie Moscow Center*. Moscow: Gendalf: 179-208.

Mills, C.W. 1956. *The Power Elite*. New York: Oxford University Press.

Daly, E. H. 2005. “Economics in a Full World”, *Scientific American* 295(3): 100-107.

Teleshun, Ia. 2016. “Features of the financial-political groups’ functioning in the system of public policy: realities of Ukraine”, *Bulletin of Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. Political Science. Sociology. Law* 1/2 (29/30): 137-142 (in Ukrainian).

Teleshun, I. 2017a. “Mass media as a tool for the financial-political groups’ struggle: the realities of Ukraine”, *Scientific journal of National Pedagogical Drahomanov University. Political Science, Series* 22, 22: 57-64 (in Ukrainian).

Teleshun, Ia. 2017b. “Clientelism as a component of the of financial-political groups’ functioning”, *Politychne zhyttya* 3: 79-83 (in Ukrainian).

Teleshun, Ya. 2016. “Some aspects of financial-political groups’ activity during political crisis 2014–16”. *Evropský politický a právní diskurz (European political and law discourse), Družstvo “Jižní Palmíra”*, Brno: Jižní Palmíra 3 (5): 69-74.

Minakov, M. 2020. “Oligarchic clans don’t understand how to live under Zelensky”, *Vesti.ua*. URL: <https://vesti.ua/politika/oligarhicheskie-klanyneponimayut-kak-zhit-pri-zelenskom-filosof-minakov> (in Russian).

Teleshun, I. 2018. *Financial-political groups in an unstable institutional environment*. Dis. ... kand. polit. n ... 23.00.02. Kyiv (in Ukrainian).

Geo Alliance Group – Companies. 2020. URL: <https://geo-alliance.com.ua/en/>

Ryasnij, D. 2020. “Pinchuk sells gas business: what happened and why it’s not so good for the industry”, *Ekonomichna pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/02/3/656532/> (in Ukrainian).

Resolution in the case № K-31103/06 of the Supreme Administrative Court of Ukraine, May 28, 2008. *State register of court decisions*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2970177> (in Ukrainian).

Resolution in the case № 66655555 of the Pechersk District Court of Kyiv, May 11, 2017. *State register of court decisions*. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/66655555/> (in Ukrainian).

Blood trade according to Pinchuk’s plan: why Kuchma was returned to Minsk talks. 2019. *Obozrevatel*. URL: www.obozrevatel.com/ukr/society/plan-pinchuk-anavishcho-kuchmu-povernuli-v-minski-peregovori.htm (in Ukrainian).

Derkach MP stated that Pinchuk was a KGB agent, businessman’s representatives deny this. 2019. *Gordon*. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-nardep-derkach-zajaviv-shcho-pinchuk-buv-agentom-kdb-predstavniki-biznesmena-zaperechujut-tse-1479599.html> (in Ukrainian).

Grimaldi, J.V., Ballhaus R. 2015. “Clinton Charity Tapped Foreign Friends”, *The Wall Street*

Journal. URL: www.wsj.com/articles/clinton-charity-tapped-foreign-friends-1426818602

Vogel P. Kenneth, Mendel Iu. 2019. "Biden Faces Conflict of Interest Questions That Are Being Promoted by Trump and Allies". *The New York Times*. URL:

www.nytimes.com/2019/05/01/us/politics/biden-son-ukraine.html

SCM Holdings Limited announces acquisition of real estate asset. 2020. *SCM Holdings Limited*. URL: www.scmholdings.com.cy/scm-holdings-limited-announces-acquisition-of-real-estate-asset/?fbclid=IwAR1FGt9sCr4HcDOImctyoPWWcIlgvhnQJOjtg8XqL1pImbnFLPTrQxBsQ

Martinenko, D. 2019. "Property of Kolomoisky and Bogolyubov in the USA. Privatbank discloses US assets to oligarchs", *Radio Svoboda*. URL:

www.radiosvoboda.org/a/schemes/29984753.html?fbclid=IwAR0BX4Kta3waZjJnRPphr4IJz_-NA-pYE_cJ_sxgNaF4yUUhElze2oqbZ98yA (in Ukrainian).

Kovach, O. 2020. "Lawsuit in London sheds light on Firtash's ties with British leadership", *Radio Svoboda*. URL:

www.radiosvoboda.org/a/30469908.html (in Ukrainian).

Report of the Independent Investigation Body on the allegations of corruption within the Parliamentary Assembly. 2018. Council of Europe. URL:

<http://assembly.coe.int/Communication/IBAC/IBAC-GIAC-Report-EN.pdf>

Offshore Trove Exposes Trump-Russia Links And Piggy Banks Of The Wealthiest 1 Percent. 2017. *International Consortium of Investigative Journalists*. URL:

www.icij.org/investigations/paradise-papers/paradise-papers-exposes-donald-trump-russia-links-and-piggy-banks-of-the-wealthiest-1-percent/

Galeotti, M. 2017. "Crimintern: How the Kremlin uses Russia's criminal networks in Europe", *European Council on Foreign Relations*. URL: www.ecfr.eu/page/-/ECFR208_-_crimintern_-_how_russian_organised_crime_operates_in_europe_02.pdf

Fortescue, S. 2008. *Russia's Oil Barons and Metal Magnates: Oligarchs and the State in Transition*. M.: Stolitsa-print (in Russian).

Teleshun, S. O. 2019. *Puls. 112.ua*. URL: <https://video-ua.112.ua/puls-pisliamova-efir-vid-15012019-287486.html> (in Ukrainian).

Billionaires – The Richest People in the World. 2019. *Forbes*. URL:

www.forbes.com/billionaires/#2f9940fd251c

Global Social Mobility Index 2020: why economies benefit from fixing inequality. 2020. World Economic Forum. URL: www.weforum.org/reports/global-social-mobility-index-2020-why-economies-benefit-from-fixing-inequality

Denkov, D. 2011. "Akhmetov and Co didn't support Western millionaires", *Ekonomichna pravda*. URL:

www.epravda.com.ua/publications/2011/09/7/297317/ (in Ukrainian).